

Частина 2 ст. 95 КПК передбачає, що підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду. А ч. 3 ст. 95 КПК зобов'язує свідка, експерта давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому цим Кодексом порядку. Виходячи з цього показання можна поділити на види залежно від процесуальної ролі учасника кримінального провадження.

Враховуючи викладене, автор зробив такі висновки. Відповідно до КПК показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження. Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду. Свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому КПК порядку.

Новелою КПК є те, що суд може ґрунтувати свої висновки лише на показаннях, які він отримав безпосередньо під час судового засідання, або на тих, що отримані в порядку, передбаченому ст. 225 КПК. Суд не має права ґрунтувати свої рішення на показаннях, наданих слідчому, прокурору, або посилатися на них. Заборона дослідження цих пояснень у судовому засіданні здається нам необґрунтованою і такою, що не сприятиме встановленню істини у кримінальному провадженні.

Говорун Д. М.,

НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», асистент кафедри кримінального процесу

ІНІЦІАТИВА СУДУ ПРИ ДОРУЧЕННІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЯК ВИМОГА ЗАСАДИ (ПРИНЦИПУ) ПУБЛІЧНОСТІ

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) суттєво змінив механізм здійснення кримінального провадження. В його основу

було покладено концепцію, спрямовану на підвищення ролі змагальності та збільшення активності сторін кримінального процесу.

Згідно із положеннями ч.ч. 1, 6 ст. 22 КПК нормативним змістом засади (принципу) змагальності сторін є вимога щодо самостійного обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК. Суд при цьому, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Наслідком подібного підходу стало позбавлення суду права за власною ініціативою доручити органу досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду. Відповідно до ст. 332 КПК у разі, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії.

Тобто ініціатива суду при вирішенні питання про доручення проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду обмежена вимогою щодо наявності відповідного клопотання сторони кримінального провадження. До того ж суд зобов'язаний відмовити у задоволенні клопотання прокурора, якщо він не доведе, що слідчі (розшукові) дії, про проведення яких він просить, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення.

Вважаємо, що подібний підхід законодавця необґрунтовано обмежує дію засади (принципу) публічності кримінального провадження. Нормативні положення засади (принципу) публічності насамперед обумовлюються вимогою цілеспрямованої процесуальної активності та ініціативності суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, спрямованих на виявлення злочинів та осіб, які їх вчинили, кримінальне переслідування цих осіб і притягнення їх до кримінальної відповідальності, прийняття кримінальних процесуальних рішень на суб'єктивний розсуд.

Для засади (принципу) публічності поширюється на суб'єктів, які здійснюють досудове розслідування (як це зазначено у ст. 25 КПК), а та-

кож визначає діяльність суду під час судового розгляду в суді першої інстанції.

Останнім часом у зв'язку із розширенням змагальних засад кримінального провадження, деякі вчені відстоюють думку щодо пасивності суду та зв'язаності його позицією сторін (І.Л. Петрухін, П.А. Лупінська, І.Б. Михайловська), інші вчені допускають активність суду, але лише у провадженнях у формі приватного обвинувачення (М. Адамайтіс). Прибічники активної ролі суду розходяться у визначенні меж його активності. О.В. Смирнов, К.Б. Каліновський вважають, що «у кримінальному процесі допускається субсидіарна (допоміжна) активність суду, яка необхідна для відновлення фактичної рівності сторін у випадках, коли одна із сторін явно перевищує можливості іншої».

На відновлювальну активність суду, за якої він повинен активно збирати та досліджувати докази для того, щоб установити істину у кримінальній справі вказують Е.М. Мурадян, Г.В. Софронів. Відновлювальна активність суду пов'язана з принципом всебічності, повноти і об'єктивності судового слідства і розширенням можливостей суду щодо активного самостійного дослідження доказів у тій мірі, в якій сторони не скористалися своїми переважними правами з дослідження доказів.

На думку Т.М. Карабанової, В.М. Махова, за судом зберігається деяка субсидіарна (допоміжна) активність, а також відновлювальна активність. Вони вважають, що слід розрізняти активність суду як прояв публічності і як елемент змагальності. При цьому активність суду як елемент змагальності допустима у кримінальному судочинстві, а активність суду як прояв принципу публічності не допустима.

Вбачається, що вимоги засади змагальності не суперечать публічності кримінального провадження, адже публічність визначає суть кримінального процесу, правову природу повноважень суб'єктів, що здійснюють кримінальне провадження. На думку В.Т. Нора, «суд, не виконуючи ні функції обвинувачення, ні захисту, а виконуючи свою функцію – розгляду і вирішення кримінальної справи, ухвалення законного і обґрунтованого рішення – зобов'язаний використати надані йому кримінально-процесуальним законом повноваження для встановлення дійсних обставин справи. Такі повноваження він реалізує не лише за клопотанням сторін, але й за власною ініціативою». Погоджуємося із точкою зору О.В. Литвина про те, що «активність суду при

реальній рівності сторін у доказуванні не суперечитиме змагальності, якщо вона обмежуватиметься визначеними законом межами судового розгляду та буде спрямована на забезпечення повноти судового розгляду для вирішення питань, що необхідні для постановлення обґрунтованого вироку».

Справедливим залишається твердження І. Я. Фойницького, що «початок судового змагання сторін не виключає самодіяльності суду у кримінальному судочинстві і не зобов'язує його вирішувати справи за тими даними, які пред'явлені сторонами, але вимагає виключно того, щоб за всіма даними, які відносяться до справи, сторонам надана була можливість судового змагання».

Ініціатива суду при вирішенні питання про доручення органу досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду забезпечує можливість перевірки допустимості, належності, достовірності та достатності доказів, наданих сторонами кримінального провадження. Як вказує Ю. М. Грошевий, «суд несе тягар доказування стосовно кримінально-правових і кримінально-процесуальних констатацій, що містяться в судовому рішенні, і вправі, з огляду на публічно-правовий обов'язок, з власної ініціативи збирати докази коли це потрібно для уточнення доказів, наданих сторонами; якщо це потрібно для достовірного формування знання з питань, що підлягають вирішенню у вироку, причому ці правомочності мають реалізуватися в межах дослідження доказів, наданих сторонами».

З метою порівняння заслуговує на увагу та обставина, що у країнах англосаксонської системи права суду надано право на ініціативну перевірку доказів, у тому числі і шляхом витребування нових. У США суддя не обмежується фактами і доказами, наданими сторонами. Він має право викликати і допитати додаткових свідків, експертів, призначити експертизу як за клопотанням сторін, так і за власною ініціативою. При цьому суд зобов'язаний робити це виважено і обґрунтовано. Отже, активність суду навіть у країнах із класичним типом змагального процесу не вважається такою, що суперечить засадам змагальності.

З огляду на наведене, ми вважаємо, що ініціатива суду при дорученні проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення або перевірку обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, є необхідною. Такий підхід цілком відповідає вимогам засад

змагальності та публічності. Крім того, це дозволить суду ухвалити законне, обгрунтоване та вмотивоване рішення, тим самим досягнути завдань кримінального провадження, а також здійснити свою конституційну функцію – правосуддя.

Григорьєва О. І.,

НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», здобувач кафедри кримінального процесу

ОСОБИСТЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В СИСТЕМІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Однією із новел нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) є нормативне закріплення нового запобіжного заходу – особистого зобов'язання. Відповідно до ч. 3 ст. 176 КПК України він є найбільш м'яким запобіжним заходом в їх системі. За своєю природою особисте зобов'язання найбільш наближене до підписки про невиїзд – запобіжного заходу, що передбачався КПК України 1960 року, і який мав найпоширеніше застосування серед запобіжних заходів, не пов'язаних з позбавленням волі.

Застосування підписки про невиїзд до підозрюваного, обвинуваченого згідно з КПК України 1960 року передбачало обмеження його прав і свобод в частині вільного переміщення по території України.

Аналіз нормативного змісту запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання дозволяє зробити висновок про розширення коло обмежень, що можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого. Так, зокрема це не лише обмеження територіального переміщення, а і виконання таких обов'язків: перебувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю; не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду; повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи; утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом; не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом;